ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення вченої ради університету
_____2026 року,
протокол №

Т.в.о. ректора університету, голова вченої ради, доктор юридичних наук, професор

_____Олег ОМЕЛЬЧУК

_____2026 року
м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«ПСИХОЛОГІЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю С4 Психологія,
галузі знань С Соціальні науки, журналістика та інформація

м. Хмельницький
2026

РОЗРОБНИК:

Доцентка кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
кандидатка психологічних наук, доцентка Наталія ГОЛЯРДИК
26 серпня 2026 року

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
27 серпня 2026 року, протокол № 1.

Завідувач кафедри, доктор філософських наук, професор Леонід ВИГОВСЬКИЙ

27 серпня 2026 року

Деканеса факультету публічного управління, кандидатка наук з державного управління, доцентка Тетяна ПІДЛІСНА

28 серпня 2026 року

ПОГОДЖЕНО

Рішення методичної ради університету
22 жовтня 2026 року, протокол № 2.

Голова методичної ради університету, кандидатка наук з державного управління, доцентка Ірина КОВТУН
22 жовтня 2026 року

Обліковий обсяг 0,87 ум.др.арк.

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни	–	3
2.	Заплановані результати навчання	–	4
3.	Програма навчальної дисципліни	–	7
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	12
	4.1. Тематичний план навчальної дисципліни	–	12
	4.2. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять	–	13
	4.3. Завдання для самостійної роботи студентів	–	13
5.	Методи навчання та контролю	–	13
6.	Схема нарахування балів	–	14
7.	Рекомендовані джерел	–	14
	7.1. Основні джерела	–	14
	7.2. Допоміжні джерела	–	15
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	15

1. Опис навчальної дисципліни

1.	Шифр і назва галузі знань	–	С Соціальні науки, журналістика та інформація
2.	Код і назва спеціальності	–	С4 Психологія
3.	Назва спеціалізації	–	-
4.	Назва дисципліни	–	ВПО 16 Психологія девіантної поведінки
5.	Тип дисципліни	–	вибіркова
6.	Код дисципліни	–	
7.	Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	–	перший
8.	Ступінь вищої освіти, що здобувається	–	бакалавр
9.	Курс / рік навчання	–	другий
10.	Семестр	–	третій
11.	Обсяг вивчення дисципліни:		
	1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	–	4/120
	2) денна форма навчання:		
	аудиторні заняття (годин)	–	48
	% від загального обсягу	–	40
	лекційні заняття (годин)	–	20
	% від обсягу аудиторних годин	–	41,7
	семінарські заняття (годин)	–	24
	% від обсягу аудиторних годин	–	50
	самостійна робота (годин)	–	74
	% від загального обсягу	–	61,7
	тижневих годин:		
	аудиторних занять	–	2
	самостійної роботи	–	3
	3) заочна форма навчання:		
	аудиторні заняття (годин)	–	14
	% від загального обсягу	–	11,7
	лекційні заняття (годин)	–	8
	% від обсягу аудиторних годин	–	57,1

	семінарські заняття (годин)	–	6
	% від обсягу аудиторних годин	–	42,9
	самостійна робота (годин)	–	106
	% від загального обсягу	–	88,3
	тижневих годин:		
	аудиторних занять	–	3
	самостійної роботи	–	13
12.	Форма семестрового контролю	–	залік
13.	Місце дисципліни в логічній схемі:		
	1) попередні дисципліни	–	ППО 4 Загальна психологія з практикумом
	2) супутні дисципліни		ППО 7 Вікова психологія
	3) наступні дисципліни	–	ППО 10 Психологія особистості; ППО 12 Соціальна психологія
14.	Мова вивчення дисципліни	–	українська

2. Заплановані результати навчання

Програмні компетентності, які здобуваються під час вивчення навчальної дисципліни	Загальні компетентності ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 5. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.
Програмні результати навчання	ПР 1. Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання. ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв’язання. ПР 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до запиту. ПР 13. Емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культурні чи гендерно-вікові відмінності. ПР 18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров’я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до психології девіантної поведінки

Поняття про поведінкову норму, патологію і девіації. Підходи до оцінки поведінкової норми, патології і девіацій: соціальний, психологічний, психіатричний, етнокультурний, віковий, гендерний, професійний, феноменологічний. Психологія гармонійної і нормативної поведінки. Структура індивідуальності. Темпераментна збалансованість. Гармонійність характеру. Порівняльна характеристика гармонійних і дисгармонійних рис характеру. Поняття про девіантну поведінку. Відхилення поведінки від соціальних і моральних норм.

Тема 2. Загальна характеристика девіантної поведінки. Класифікація видів девіантної поведінки

Специфічні ознаки девіантної поведінки. Психологічні прояви девіантної поведінки особистості у сфері найбільш значущих соціальних відносин, у сфері міжособистісних стосунків, у ставленні до себе (на рівні самоповаги, самооцінки і рівня домагань). Загальна характеристика видів девіантної поведінки: антисоціальна (деліквентна (протиправна) і кримінальна (злочинна), аморальна, аутодеструктивна (адиктивна, віктивна, фанатична, суїцидальна).

Тема 3. Чинники виникнення девіантної поведінки особистості

Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки. Педагогічні чинники. Індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки особистості. Роль сім'ї у становленні і закріпленні девіантної поведінки особистості. Стилі сімейного виховання, що сприяють відхиленням у поведінці. Наявність угрупувань однолітків з негативною спрямованістю як чинник девіантної поведінки. Роль ЗМІ у виникненні девіантної поведінки особистості. Педагогічна некомпетентність батьків, вихователів, педагогів. Неадекватна самооцінка і рівень домагань, підвищений рівень тривожності, агресивність, сором'язливість, морально деформовані і протиправні ціннісні орієнтації як причини відхилень у поведінці.

Тема 4. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки

Поняття вікової норми. Вікові особливості дошкільного, молодшого шкільного та підліткового віку. Особливості виникнення спротиву виховним впливам у дошкільному віці: несприятливий стиль і умови сімейного виховання, дефіцит спілкування з батьками та однолітками тощо. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії із соціумом як передумови девіантної поведінки молодшого школяра. Вікові особливості становлення особистості підлітка та їх вплив на відхилення в поведінці. Особистісні відхилення в підлітковому віці (синдром відчуження, реалізація, деперсоналізація, депресія, дисморфофобія) та їх вплив на відхилення в поведінці підлітків. Поняття гендерної норми. Гендерні особливості девіантної поведінки особистості та їх чинники. Неадекватне статеве виховання в сім'ї, чоловічі і жіночий стереотипи: маскулінність, фемінність.

Тема 5. Дисгармонійний розвиток особистості

Поняття дисгармонійного розвитку особистості, його причини. Порушення поведінки, спричинене дисгармонійним розвитком. Різновиди відхилень у психічній діяльності особистості: психічний недорозвиток, ЗПР, ушкоджений психічний розвиток, психічні захворювання, аутичні розлади, гіперактивний розлад з дефіцитом уваги, дисгармонійний розвиток. Дисгармонійний розвиток: акцентуації характеру і психопатії, неврастенія, неврози і невротичний розвиток, порушення потягів та кризові стани. Акцентуації характеру і психопатії : подібності та відмінності.

Тема 6. Адиктивна поведінка особистості. Хімічне узалежнення

Поняття адикції та адиктивної поведінки. Патохарактерологічний вид девіантної поведінки. Психопатологічний вид девіантної поведінки. Вид девіантної поведінки, що базується на гіперздібностях. Поняття про адиктивну особистість. Адиктивний вид девіантної поведінки. Алкогольне узалежнення як адиктивний вид девіантної поведінки. Особливості стадій алкогольного узалежнення. Стадія продрому алкоголізму. Біологічна схильність до алкоголізму.

Токсикоманія. Мотиви вживання токсичних речовин. Типологія токсикоманів.

Фізіологічний механізм виникнення хімічних адикцій. Наркотичне узалежнення як адиктивний вид девіантної поведінки. Стадії наркотичного узалежнення. Види наркотиків. Порівняльна характеристика алкогольної та наркотичної залежностей. Поняття про медичний канабіс.

Тема 7. Адиктивна поведінка особистості. Нехімічне узалежнення

Класифікація нехімічних залежностей. Фізіологічний механізм виникнення нехімічних адикцій. Види нехімічних адикцій. Ігрова залежність. Діагностичні критерії інтернет-залежності: когнітивні, афективні, поведінкові. Причини ігрової залежності. Історія вивчення ігрової залежності. Номофобія як залежна поведінка.

Порушення харчової поведінки: нервова анорексія, нервова булімія. Фізіологічний механізм виникнення харчових адикцій. Причини виникнення харчових адикцій. Діагностичні критерії нервової анорексії. Діагностичні критерії нервової булімії. Особливості роботи психолога із особами з харчовими адикціями. Профілактика та лікування нехімічних залежностей.

Тема 8. Девіантна суїцидальна поведінка особистості

Суїцидальна поведінка- глобальна громадська проблема. Історичний аспект проблеми самогубства. Суїцидальна поведінка як адиктивний вид девіатної поведінки. Структура суїцидальної поведінки. Типи суїцидів. Основні групи суїцидів. Класифікація видів суїцидів. Теорії суїциду: біологічний, соціологічний, медичний, психологічний підходи. Депресивні розлади: поширеність, теорії, причина суїцидів. ПТСР як одна із поширених причин суїцидів. Вікові особливості суїцидальної поведінки. Мотивація суїцидальної поведінки.

Тема 9. Агресивна поведінка

Теорії агресії у психології: теорія інстинктів, біологічна теорія, генетична теорія, біохімічна теорія, психологічні теорії. Психологічні теорії агресії: розуміння фрустрації, соціальне научіння агресії. Агресія і агресивна поведінка. Характеристики агресії. Особливості прояву агресивної поведінки. Види агресії. Функції агресії. Форми агресивної поведінки. Класифікація видів агресивної поведінки за Е. Бассом. Умови формування агресивної поведінки особистості. Чинники появи агресивної поведінки. Вікові прояви агресивної поведінки. Агресія і делінквентна поведінка. Агресивна асоціальна поведінка. Профілактика агресивної поведінки.

Тема 10. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки

Принципи психологічної діагностики девіантної поведінки особистості: системний підхід, індивідуальний підхід, прогностичність тощо. Стадії діагностики: попередня стадія, стадія уточнення, заключна. Методи психологічної діагностики девіантної поведінки. Особливості спостереження. Схема спостереження за проявами девіантної поведінки особистості (Карта Д. Скотта). Опитування, як вільне інтерв'ю. Опитувальник діагностики агресивних та ворожих реакцій людини Басса-Дарки. Опитувальник діагностики акцентуацій характеру Шмішека. Самооцінка депресії. Самооцінка типового сімейного стану. Проективні методики: «Неіснуюча тварина», «Дім, дерево, будинок», «Намалюй людину», «Малюнок сім'ї». Соціометричні методики. Метод незалежних характеристик (комплексна експрес-діагностика соціально-педагогічної занедбаності дітей Р. Овчарова).

Тема 11. Основи профілактики девіантної поведінки.

Системний підхід до профілактики девіантної поведінки особистості. Соціально-психологічні механізми впливу на особистість (переконання, навіювання, психічне зараження, наслідування) та їх урахування в профілактиці девіантної поведінки особистості. Пропаганда здорового способу життя, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в мікросоціальному оточенні дитини, створення можливостей для самореалізації особистості як передумови попередження відхилень у поведінці. Психологічні умови самовиховання та їх урахування в попередженні девіантної поведінки. Прийоми самовиховання, самоусвідомлення, самозобов'язання та ін.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Вступ до психології девіантної поведінки	8	2	2	-	-	4	6	-	-	-	-	6
Тема 2. Загальна характеристика девіантної поведінки. Класифікація видів девіантної поведінки	10	2	2	-	-	6	8	2	-	-	-	6
Тема 3. Чинники виникнення девіантної поведінки особистості	10	2	2	-	-	6	10	-	2	-	-	8
Тема 4. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	-	10
Тема 5. Дисгармонійний розвиток особистості	10	2	2	-	-	6	10	2	-	-	-	8
Тема 6. Адиктивна поведінка особистості. Хімічне узалежнення	14	2	2	-	-	10	14	2	-	-	-	12
Тема 7. Адиктивна поведінка особистості. Нехімічне узалежнення	12	2	2	-	-	8	12	-	2	-	-	10
Тема 8. Девіантна суїцидальна поведінка особистості	12	2	2	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Тема 9. Агресивна поведінка	8	-	2	-	-	6	8	-	-	-	-	8
Тема 10. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки	14	2	4	-	-	8	16	2	-	-	-	14
Тема 11. Основи профілактики девіантної поведінки	12	2	2	-	-	8	14	-	2	-	-	12
Всього годин:	120	20	24	-	-	76	120	8	6	-	-	106

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються у силабусі навчальної дисципліни підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань визначаються у силабусі навчальної дисципліни підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів включає завдання до кожної теми.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів зазначаються в силабусі навчальної дисципліни та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

1) традиційний усний виклад змісту теми;
2) слайдові презентації.

На семінарських заняттях відбувається:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення тестових завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

1. усне або письмове (у тому числі тестове у Google формі чи Classtime) бліц опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
2. усне або письмове (у тому числі тестове у Google формі чи Classtime) опитування на семінарських заняттях;

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі заліку.

6. Схема нарахування балів

6.1. Нарахування балів за результатами навчання здійснюється за схемою, наведеною на рис. 1.

Рисунок 1. – Схема нарахування балів

6.2. Обсяг балів, здобутих студентами під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів визначаються у силабусі навчальної дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Основні джерела

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доп. К., 2016. 188 с.
2. Гаврищак Л. Психологія залежної поведінки: методичні рекомендації до семінарських занять. Дрогобич, 2018. 66 с
3. Гошовська Д.Т. «Психологія девіантної поведінки»: методичні рекомендації до практичних занять. Луцьк, 2013. 69 с.
4. Гура С.О. Психологія суїциду: навчальний посібник. Х.: НУЦЗУ, 2016. 129 с.
5. Диса О. В. Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки: навчальний посібник. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2024. 77 с.
6. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
7. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. К.: Либідь, 2011. 520 с.

8. Психологія девіантної поведінки особистості: навч. посіб. Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : Візаві, 2021. 202 с.
9. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. О. В. Диса,. І. О. Шинкаренко. Дніпро. ДДУВС. 2024. 77 с.
10. Психологія девіантної поведінки: навчальний посібник/ уклад. О. Л. Христук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2025. 97 с.
11. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

7.2. Допоміжні джерела

12. Апетик Н. М. та ін. Психокорекційні техніки як засіб формування адекватного образу Я і саморегуляції неповнолітніх з поведінковими девіаціями. Чернівці: Рута, 2000. 41с.
13. Голярдик Н.А. Соціально-психологічні характеристики девіантної поведінки підлітка. *Науковий журнал «Modern engineering and innovative technologies», Випуск №42 (2025).* С. 73-79.
14. Голярдик Н.А., Черезова І.О., Сердюк Н.І. Внутрішньоособистісний конфлікт і девіантна поведінка: психологічні механізми взаємозв`язку. *Журнал «Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Психологія»*, 2026. Том 37(76) №1. С. 19-23.
15. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: Навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. 156 с.
16. Квітковська Н. В. Психологія девіантної поведінки учнів (умови, причини, особливості виховання, проблемні родини, профілактика та корекція): Навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2010. 240 с.
17. Підласий І. П. Корекція девіантної поведінки молодших школярів: Експериментальні матеріали. Черкаси: ЧДГУ, 2002. 44 с.
18. Сорокіна О.А. Психологія залежності. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2014. 180 с.
19. Соціальна реклама як метод профілактики підліткового тютюнопаління в Україні. Гуцол Кирило Віталійович Київ: КПІ. 2016. 136 с.

8. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. База даних наукових публікацій http://www.freefullpdf.com
2. База даних Національної бібліотеки України імені Вернадського http://www.irbis-nbuv.gov.ua
3. Веб-сайт Національного фонду досліджень України https://nrfu.org.ua
4. Наукометрична база даних WebofScience https://www.webofscience.co
5. Пошукова система Base https://www.base-search.net/
6. Пошукова система Google Академія - http://scholar.google.com
7. ТОВ «Центр учбової літератури» https://www.culonline.com.ua/